

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
VII
(Özel Sayı)

MERSİN
2003

KAAM YAYINLARI
OLBA
VII
(Özel Sayı)

© 2003 Mersin/Türkiye
ISSN 1301-7667

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs-Haziran aylarında olmak üzere,
yılda iki kez basılmaktadır.
Published each year in May and June.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde yada KAAM tarafından dağıtılan
broşürlerde bildirilmiş olan formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address
or brochures distributed by KAAM

Yayınlanması istenilen makalelerin, her yılın sonuna kadar aşağıda belirtilen
iletişim adreslerine teslim edilmiş olması gerekmektedir.
Articles should be sent to the following correspondence addresses till the end of the year.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel:00.90.324.361 00 01 (10 Lines)/162-163
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-VII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-VII
(Özel Sayı)

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN

MERSİN
2003

*OLBA'nın Basılması İçin Vermiş Olduğu Desteklerden Dolayı
Mersin Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uğur Oral'a
Teşekkür Ederiz.*

İçindekiler/Contents

Fikret K. Yegül <i>Closing Remarks on the III. International Symposium on Cilician Archaeology, 1-4 June 2002</i>	1
Ahmet Ünal <i>Hititler, Akdeniz ve Liman Kenti Ura</i>	13
Emanuela Borgia <i>Archaeology in Cilicia in the Ancient Travellers' Notes</i>	41
Sabine Fourier <i>Cyprus and Cilicia in the Iron Age : a Review of the Evidence</i>	79
Serra Durugönül <i>Archaic Cypriote Statuary in the Museum of Adana</i>	93
Ahmet Kaan Şenol-Gonca Cankardeş Şenol <i>Commercial Ties of Cilicia by Means of Hellenistic and Roman Amphorae</i>	119
Emel Erten <i>Glass Finds From OLBA Survey-2001</i>	145
İsa Kızgut <i>Silifke Müzesi Bronz Heykelciklerine Yansıyan Kilikya Tanrıları</i>	155
Marion Meyer <i>Divinities and their Images. Phenomena of Acculturation in Smooth Cilicia</i>	189
Ruprecht Ziegler <i>Asklepioskult und Kaiserkult im kilikischen Aigeai um die Mitte des 3. Jahrhunderts n.Chr.</i>	205
Murat Durukan <i>Olba/Diocaesarea' daki Piramit Çatılı Mezar Anıtının Tarihlemesi Üzerine Yeni Bir Görüş</i>	219
Bilal Söğüt <i>Dağlık Kilikia Bölgesi Mezar Nişleri</i>	239
Eugenia Equini Schneider <i>Some Considerations on Elaiussa's North-Eastern Necropolis</i>	263

HİTİTLER, AKDENİZ VE LİMAN KENTİ URA

Ahmet ÜNAL*

ABSTRACT

Hethiter, Mittelmeer und die Handelsstadt Ura

Es ist eine Tatsache, dass die Hethiter, als sie noch in ihrem indoeuropäischem Heimatland lebten, ein Landvolk waren und sie diese Eigenschaft aufbewahrt haben, auch nach dem sie nach Mittelanatolien eingewandert sind. Dies ist aus der Studie des Wortschatzes im Hinblick auf die Terminologie des Marinewesens und die Interessenlosigkeit der Hethiter gegenüber dem Meer in Anatolien, welches von drei Seiten durch das Meer umgeben ist, deutlich zu sehen. Durch ihre Geschichte hindurch gehörte das Interesse der Hethiter dem Gebiet südöstlich von Hattusa in Richtung Osten, d.h. dem Gebiet, welches nach Nordsyrien führte. Obwohl, in der Geographie von Anatolien nur die Wege nach Osten und Südosten, sehr weit entfernt vom Meer liegen, ausser dem Golf Basrain, welches im Interessengebiet liegt, führen alle anderen Wege den Reisenden unbedingt zu einem der vier Meere rund um Anatolien. Dies ist eine Besonderheit; man muss lange darüber nachdenken, aus welchem Grund die Hethiter zu Anfang sich diesen Ort ausgesucht haben. Selbstverständlich hat sich diese Interessenlosigkeit gegenüber dem Meer auch in den Texten wiedergespiegelt; dies führte dazu, dass in den Quellen über das Meer, Marinewesen und Häfen sehr wenige Informationen zu finden sind. Erst im 14. und 13. Jh. v. Chr. als die Hethiter nach Nordsyrien und zum östlichen Mittelmeer einwanderten und sich dort ein Seehandel entwickelte, fingen sie an, sich für den Seehandel und für die Flotten zu interessieren. Ura war neben Ugarit einer der wichtigsten Handelsstädte, die Mittelanatolien mit Südanatolien, das östliche Mittelmeer, Zypern und Ägypten verband. Die Hethiter hatten unter dem Schutz Kargamis und dem Königen von Tarhundassa das Recht im ganzen östlichen Mittelmeerraum und Anatolien Handel zu treiben. Neben anderen Handelsmöglichkeiten haben sie Getreideprodukte, welches am meisten in Syrien angebaut oder aus Ägypten geschickt wurde nach Anatolien importiert. Aus diesem Grund war der Handel, der über Ura nach Ugarit und Ägypten erfolgte, für das Volk von Mittelanatolien von grosser Bedeutung. Die Händler

* Prof. Dr. Ahmet Ünal, Universität München, Institut für Assyriologie und Hethitologie, Geschwister - Scholl Platz, D-80539 München.

von Ura waren die grossen Kapitalisten ihrer Zeit. Die Völker auf hethitischen Territorien, die sich mit Handel, Seehandel und Marinewesen beschäftigten, waren keine Hethiter, sondern einheimische Völker der Küsten von Mittelmeer und Anatolien.

Es ist zu bedauern, dass die Lokalisation von Ura nicht sicher ist. In diesem Aufsatz wird Mersin Yumuktepe als Lokalisationsmöglichkeit vorgeschlagen.

Özellikle çivi yazılı belgeler en başta olmak üzere antik yazılı kaynaklar, tarihi coğrafya ve topoğrafyayla ilgili olarak çok az bilgi içerir. Verilen bilgilerde bir süreklilik ve tutarlılık olmadığı gibi, kent, dağ, arazi yapısı ve ırmakların yerini belirlemeye yarayacak ayrıntılı tasvirler de yok denecek kadar azdır¹. Ama en kötüsü, kil üzerine yazılmış olan bu belgelerin çoğu kez kırık dökük olması ve araştırmacıyı yarı yolda bırakmasıdır. Bundan dolayı, bu belgelere dayanarak antik kentlerin yerini arayıp bulmaya çıkan bir araştırmacı, sanki elinde yarı sönmük bir meşale ile bir mağaranın içinde ilerlemek gibidir. Yanarken bile kıta kıt aydınlatabilen bu meşale söndüğünde, araştırmacı tamamen karanlıklarda kalır, hangi yöne doğru ilerleyeceğini bilemez. Bu araştırmada söz konusu olan antik liman kenti Ura'nın yerini aramak işte tıpkı buna benzer.

Tüm diğer kavimlerde olduğu üzere, Hititler de sürekli olarak kendi ellerinde ve ülkelerinde bulunmayan çeşitli tabii kaynak ve mal zenginliklerine ulaşmak için tüm gerekli çabaları göstermişlerdir. Zengin kaynaklara ulaşmak, iptidai kavimlerde çoğu kez savaş ve yağmalar ile, yenik düşen veya işgal edilen ülkeleri haraca bağlamak suretiyle yapılmıştır; şaşırtıcıdır ama, Hititler de bu yöntemi devletleri yıkılıp gidinceye kadar hep uygulayıp gelmişler, zengin kaynaklara ulaşmayı ticaret veya değiş tokuş dediğimiz fenomenle yapmayı büyük çapta ihmal etmişlerdir. Ticaret, çok özel ve hassas bir oluşumdur ve ancak medeniyetin gelişmesiyle ve her şeye askeri araçlarla ulaşamayacağını anlaşılmaya başlamasıyla oluşmuş ve gelişmiştir. Ticaretin pürüzsüz işlemesini sağlamak için çok titizlikle uygulanması gereken kurallar vardır; bu kuralların uygulanmadığı yerde mal değiş tokuşu olamaz. Kuralların eksiksiz ve kesintisiz uygulandığı ve tüm ön şartların var olduğu yerlerde ise tüccarlar artık askerlerin bile ulaşamadığı yerlere kadar girer ve gerekli malları kralların ayaklarına kadar taşırlar.

¹ Ünal 1993a, 11vdd.; Ünal 1993b, 117vdd.

Ne var ki, tüccar deyince günümüzdeki gibi belirli malları pazar pazar dolaşarak satan orta sınıf insanlar anlaşılmalıdır. Öyle anlaşılıyor ki, Hititler devrinde faaliyet gösteren tüccarlar, varlıklı yüksek sınıfa dahildiler ve onların komşu veya dost ülkelerle yürüttükleri ticaret faaliyetleri direk olarak bizzat kralın koruyuculuğu altındaydı².

Üç tarafı denizlerle çevrili Anadolu'nun ortasında, o zamanın şartlarına göre değerlendirildiğinde büyücek bir devlet kurmuş olan ve yaklaşık 450 sene boyunca bu yarımadanın bazı sahil kesimleri dahil bir çok kısmına hakim olmuş olan Hititlerin denizler, deniz ticareti ve donanma ile pek ilişkileri olmamıştır. Daha sonraki devirlerde de karşılaştığımız gelişmelerin gösterdiği gibi bu durum, Hitit askeri ve politik gücünün nüvesini oluşturan Orta Anadolu topraklarının her yönden bakıldığında denizlerden oldukça uzak olmasından ve sahillerin Karadeniz dağları, Toroslar ve İç Ege'deki sıradağlar vasıtasıyla iyice ayrılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Vurgulamak gerekir ki, denizlerin kendileri için stratejik ve ticari bir önemi olmayan bir topluluk için Orta Anadolu gerekli hemen tüm yaşam şartlarını sağlıyordu. Bu yaşam şartlarının en başında ise stratejik unsurlar gelir. Denebilir ki, Hititler için kurdukları imparatorluğun çekirdeğini oluşturan Orta Anadolu onları en başta stratejik açıdan ilgilendirmiş, ekonomik unsurlar ikinci planda gelmiştir. İmparatorluğun ekonomik kaynakları, sahil kesimleri saf dışı bırakan bölgelerde aranmış ve oralarından sağlanmıştır. Bundan ötürüdür ki, Hititlerin tüm tarihleri boyunca ilgi duydukları tarihi eksen, Hattuşa'dan güneydoğu istikametine doğru, yani Kuzey Suriye'ye uzanan alan içinde yer alıyordu. Gerçekten de Anadolu coğrafyasında sadece ve sadece doğu ve güneydoğuya giden yollar denize ulaşmazken, tüm diğer istikametlere yapılacak yolculuk, insanı eninde sonunda hep Anadolu'nun dört denizinden birinin sahillerine götürür. Burada çok özel bir durum söz konusudur; bundan dolayı Hititlerin yayılma alanı olarak niçin ilk başta bu güzergahı seçmiş oldukları üzerinde uzun uzun düşünmek lazımdır. Can damarı olarak bu bölgenin seçiminde en başta, bir çok yerde değindiğimiz gibi, Hititler için Avrupa'nın Kuzey Suriye ve Mezopotamya'da olması, uygarlık ve ekonomi kaynaklarının orada yer almış olması önemli derece etken olmuştur³. Gerçi eski Hititçe

² Hoffner 2001,181.

³ Ünal 1999, 97vdd.; Ünal 2002, 85vdd.

tarihi belgeler, ilk Hitit kralı Labarna'nın denizi sınır yaptığından söz eder, ama bu kayıtlar sadece bir klişeden ibarettir ve ayrıca bu denizin hangisi olduğu bile maalesef bilinmez; belki de Tuz Gölü gibi Anadolu içlerindeki göllerden biri söz konusuydu. Metinlerde denizle ilgili diğer tüm kayıtlar, onların ne Ege sahillerindeki Arzawa ülkesinde, ne Ahhiyawa, ne Lukka, ne de Kizzuwatna taraflarında kalıcı bir hakimiyet ve deniz üssü kurma çabası içinde olmadıklarını gösterir⁴. Zaten denize komşu topraklarda Hitit varlığının olduğu da pek kuşkuludur. Sözün kısası, Hitit günlük yaşamında denizlerin önemi yoktu; ne deniz ticareti, ne deniz taşımacılığı, ne donanma ve ne de balıkçılık önemli bir yer tutmaktaydı.

Hititçe'de “deniz” anlamına gelen sözcük *aruna-*'nın aynı zamanda “göl” dahil tüm diğer su birikintilerine işaret ediyor olması, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Eski Anadolu hidrolojisinin araştırılmasını oldukça güçleştirir. Sonraki Pers ve Osmanlılar dönemlerinde olduğu gibi, Hititlerde de deniz ticaret ve donanması mutlaka başka kavimlerin ellerinde olmalıydı. Hititleri denize en yakın yerlere ulaştıran Kizzuwatna ve Levant'ta yaşayan halk ta zaten yerliydi ve onlardan pek çoğunun da denizle pek fazla ilişkisi yoktu. Hitit tebası olmaları ve onların koruyucu güçlerinden yararlanmaları dışında onları Hititli yapan hiç bir şey yoktu. Belki de Ege Denizi'nin özellikleri dolayısıyla Batı Anadolu'da yaşayan toplulukların denize olan bakışları ve denizle olan ilişkileri çok daha maritim idi. Hititlerde denizin stratejik değeri, ancak İmparatorluğun çöküşü arefesinde, anlaşılan genel kanıya göre Deniz Kavimleri olarak bilinen ve denizden gelen potansiyel tehlikelerin artmasıyla anlaşılmaya başlamış ve Hitit donanması tarihinde ilk ve son kez deniz aşırı bir ülkeye sefere çıkmıştır. Son Hitit kralı I. Şuppiluliuma, bir deniz filosuna sahip olan, bir deniz savaşına katılan ve Kıbrıs'ta bazı üsleri işgal etmeyi başaran tek ve son Hitit kralıdır ve ondan sonra da krallık zaten kısmen denizlerden de gelen bu tehlikeler sonucu batacaktır.

Denize duyulan aşırı ilgisizlikle orantılı olarak metinlerden bilinen liman kentlerinin sayısı da yok denecek kadar azdır. Ura kenti bunlardan bir tanesidir ve bu araştırmada Ura'nın lokalizasyonu üzerinde duracağız: Peşinen belirtmek lazımdır ki, Ura sadece bir Anadolu liman kenti değildir, onun bir de Yakınoğu kültür ve denizcilik tarihinde ve ticaret hayatın-

⁴ Puhvel 1957, 225-237.

da önemli bir yeri vardır ve yayınlarda bunlar üzerinde hemen hiç durulmamıştır⁵.

Hitit metinlerinin verdiği bilgiler içeriklerine ve metin türlerine göre sınıflandırılarak incelendiğinde, Anadolu’da Ura ismini taşıyan çok fazla kent olduğu görülür. Bu bilgiler gelişi güzel değerlendirildiğinde ise, işin içinden çıkılmaz hale gelir ve kent sayısı keyfi olarak dört veya hatta altıya kadar çıkarılabilir⁶; ama bu durum çok abartılıdır ve gerçekleri yansıttığı pek kuşkuludur; bundan dolayı kaynaklar zorlanarak da olsa, biri Akdeniz sahillerinde, diğeri de Doğu Anadolu’da Azzi ülkesi hududunda olmak üzere iki kente indirilmesi, ancak çok gerekli durumlarda sayının üç çıkarılması düşünülebilir. Bu sonuncusu hiç de önemli bir kent değildir. Metinlerde sadece bir defa adı geçer, o da II. Murşili’nin bir Doğu Anadolu seferi sırasında sarp ve yüksek bir tepe üzerinde müstahkem bir kale olarak kurulmuş olan bu askeri garnizon kentinin kuşatılmasıyla ilgilidir⁷. Kıbrıs’ta var olduğu bildirilen Ura yer adı da tıpkı Soloi ve Arsinoe gibi Anadolu’daki isimlerden esinlenerek verilmiştir.

Aşağıda ayrıntılarıyla göstereceğimiz gibi kaynaklar dört esaslı ana grupta toplanmaktadır. Birinci grup Ura’lı tüccarların veya zengin kişilerin mal varlıklarıyla böbürlenmelerinden bahseden efsanevi nitelikli bir metinden ibarettir. İkinci grup, Orta Hitit kralı I. Arnuwanda’nın Ura’nın yaşlı kabile reisleriyle yapmış olduğu bir antlaşma, üçüncü grup M.Ö. 13. yüzyılda Ura’yı İç Anadolu, Mısır ve Yakındoğu’ya bağlayan ve yardım malzemesi getiren bir liman kenti olarak gösteren Hattuşa ve Ugarit çıkışlı yazılı kaynaklar, dördüncü ve son grup ise Yeni Babil kralı Neriglissar’ın Kilikya seferleriyle ilgili raporudur. Kaynaklar zorlanarak da olsa, II. Murşili yıllıkları dışında kalan tüm diğer bilgilerin bu dört ana grup etrafında toplanması ve Akdeniz Ura’sına dönük olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hemen belirtelim ki, ta öteden beri yer adının etimolojisi de yanlış yapılmış, onun Pan-Luwistler tarafından Luwice *ura-* “büyük, ulu” dan geldiği öne sürülmüş, *ura* unsuru, Gazziura, Urauna ve Tiliura gibi diğer yer adlarında da bulunmak istenmiştir. Bu her üç yer adında da *ura*

⁵ Haider 1995, 70-107.

⁶ Skótt Jørgensen, 6 October 1999 tarihli özel başılmış yazısı s. 12vd.

⁷ Metin yerleri için bk. II. Murşili Yıllıkları, del Monte-Tischler 1978, 457vd.; Beal 1992, 65vdd.

unsurunun bulunduğu hiç kuşku yoktur, ama *ura-*'nın Luwice kökenli olduğu savı yanlıştır, keza bir defa bu kentlerin üçü de Kuzey Anadolu'da, yani hakiki Luwi bölgesi dışında ve Hatti-Kaşka bölgelerinde içinde yer almaktaydı. Bundan dolayı, *Ura*'nın yerli Anadolu veya Hurro-Hatti kökenli bir sözcük olduğu anlaşılmaktadır⁸.

Kent tarihiyle ilgili haberler, yukarıda sözünü ettiğimiz en azından dört ana grup kaynaktan gelmekteyse de, bunlar maalesef çok kısıtlıdır. İlk haber epik stilde efsane nitelikli bir metindir⁹. Metin büyük bir olasılıkla *Ura* limanının ve *Ura*'lı tüccarların Eski Hitit ve hatta Eski Asur Ticaret kolonileri çağında (M.Ö. 19. yüzyıl) faal olduklarını göstermesi ve ayrıca, Hititler çağında onlarla ilgili anıları yansıtması bakımından önemlidir¹⁰. Metinde, Kuzey Suriye'de veya Çukurova'da bir liman ve ticaret merkezi olan U[ra]'lı ve Zall[ara]'lı tüccarlar, bol miktarda köle (NAM.RA), tahıl, şarap, sığır, koyun, katır, merkep, gümüş, altın, lapislazuli, Babil taşı, dağ kristali, demir, bakır, tunç ve kalay getirip onları stokta tutmakla övünmektedirler. Ancak, metin gerçek bir ticaret eylemini yansıtmaktan çok efsanevi bir nitelik taşımaktadır. Ne var ki, diğer Hititçe metinlerden bu çapta ve nitelikte canlı bir ticaret faaliyeti bilinmediği için, metnin içeriğinin doğrudan Koloni Çağıyla ilgili olması gerekir¹¹.

Bu karmaşık haberden yaklaşık 400 sene sonra I. Arnuwanda devrine tarihlenen ve *Ura* Protokolü olarak literatüre geçen, gerçekte ise bir antlaşma metni olan belge gelmektedir¹². Metin maalesef kırık döküktür; iyi korunmuş yerlerinde, *Ura* ve çevresindeki kentlerle bu kent sakinlerinden ileri gelen yaşlı kimselerin isimleri anılmaktadır. Anlaşılan burada da bir kent devletinden ziyade, tıpkı Kaşka'lılar, İşmerika'lılar ve diğer bazı kabile devletlerinde olduğu gibi, *Ura* merkez olmak üzere çevre kentleri de içeren bir kabile devleti söz konusudur ve isimleriyle sayılan bu kişiler, Arnuwanda'nın antlaşma yapmak üzere güç bela arayıp bulup, bir araya getirebildiği ve muhatap olarak kabul ettiği yaşlı kişiler, yani kent ileri

⁸ Bk. Ünal 2003.

⁹ KBo 12.42, bk. Hoffner 1968, 34-45; Hoffner 2001, 184vdd.

¹⁰ KBo 12.42 + ABoT 49, Ünal 1997, 341-356; Ünal 1995, 269-276.

¹¹ Ünal, yage.

¹² KUB 26.29 + KUB 31.55, metin şimdiye dek tam olarak işlenmemiştir, bk. Klengel 1965, 223-236; de Martino 1996, 73vdd.

gelenleri ve kabile reisleridir. Kentler arasında Ukšu, Partanta, Iyaninna, Huddu/Huttu, Lalatta, şahıslar arasında ise ...]u, Muw[a..., ...]x-riu, Zappananda ve Parkuli sayılmakta, gerek kent, gerekse şahıs isimlerinin Anadolu/Kizzuwatna kökenli olduğu dikkati çekmektedir. Metinde bundan sonra kralın bu şahıslara şu şekilde yemin ettirdiği belirtilmektedir:

“... Şimdi ba[kın]ız, ben size majesteye karşı sadakat yemini ettirdim [ve (sizin için) yem]in tableti yaz[dır]dım. (Bu yemini unutmamanız için) siz [istisna]sız, benim Ura’da (kutlanan) *AYARI*-Bayramı (veya tanrı Yarri) için göndermiş olduğum gümüş ritondan içki içiniz! [Her] kim majeste ve Hatti ülkesine [düşman] ise, (böyle bir durumda) majestelerine (yardım için) seferberlik ilan edin ve hiç tereddütsüz benim düşmanıma karşı savaşın! Benim dediklerime hep kulak verin ve majesteye [itaat] edin! İyi bir orduyla sefere çıkın! [...]... ve onu (gerekli olan) her tarafa sevk edin. Ben majestelerinin düşman bildiğim kimseler [sizin için de düşman olsun! Yardımcı güçler ve] ... veriniz ve askerlerin tümüyle birlikte geliniz! [...] ve hiç tereddüt etmeden savaşınız!¹³ Bunu izleyen kırık yerde “kardeş, akraba, arkadaş ve tanıdık (^{LÜ}*šakkant*)” herkesin yardım amacıyla savaş mahalline getirilmeleri buyurulmaktadır.

Görüldüğü gibi, metinde I. Arnuwanda’nın da hüküm sürdüğü Orta Hitit çağında bu metinde söz konusu olan Ura’lıların ticaretle uğraştıklarına dair en ufak bir ima yoktur; aksine, Ura çok sayıda kabile ve köylerden oluşan bir kabileler konfederasyonunun merkezi olma konumu arz etmektedir. Eğer gerçekten aynı kent halkını temsil ediyorlarsa, onların ticaret konusunda asıl faal oldukları devir, Hitit imparatorluk çağıdır ve bu konudaki bilgilerimiz hem Hattuša, hem de Ugarit’te bulunan belgelerden gelmektedir. Ama bir zamanlar iptidai bir kabile toplumu niteliğini yansıtan Ura sakinleri 200 senelik bir zaman zarfında nasıl olup ta birden bire uygarlaşmışlar ve Yakındoğu’nun en etkin ve kurnaz tüccarları haline gelebilmişlerdi? Bu tüccarlar gerçekten o eski yerlilerle aynı insanlar ve o kabile halkının ahvadları mıydılar? Yoksa Hitit devletinin Yakındoğu, Doğu Akdeniz ve Mısır’a açıldığı Hitit İmparatorluk çağında, coğrafi yapısı itibarıyla tüm bu bölgeler arasında deniz ve kara ticaretine uygun bir konuma sahip olan Ura kentine dışardan, ticaretten anlayan kişiler buraya göç edip, ticaret kolonileri mi kurmuşlardı? Böyle bir olasılık,

¹³ KUB 26.29 öy. 7-16.

başka bir Ura kentinin varlığını kabul etmekten çok daha akla yakın gelmektedir. O zamanlar Güney Anadolu ve Kizzuwatna sahillerinde ticaretten anlayan kişilerin olmadığı göz önünde tutulduğunda, bu yabancı tüccarların Ugarit ve yakın çevresinden buralara gelmiş ve ticaret tekeli ellerine geçirmiş olmaları muhtemeldir. Nitekim Ura'lı tüccarların elimize geçen isimlerinin Hurri ve Luwi kökenli olduğunu aşağıda göreceğiz. Ancak bundan sonradır ki, Ura'lı tüccarlar ticaret alanlarını çok daha genişletmişler ve bugün Latakiye (Lazkiye) yakınlarında yer alan, tıpkı günümüzün Beyrut'u gibi o dönemin en önemli ticaret ve bilim merkezi olan Ugarit'e kadar yaymışlardır. Aksi taktirde Arnuwanda'nın sözünü ettiği Ura'nın, Ugarit ile Anadolu arasında yer alan liman kenti Ura ile hiç bir ilişkisinin olmadığını, burasının tıpkı İşmerika ve Kaşka'lılar gibi bir kabile devleti olduğunu kabul etmek gerekecektir ve bunun da bir anlamı kalmayacak, soruna bir çözüm getirmeyecektir.

Elimizde başka bir metin daha vardır ve bu da Orta Hitit dil özellikleri taşıyan bir antlaşmadır. Antlaşmayı yapan tarafların her ikisi de bilinmemektedir, ama içerik ve dilinin Ura antlaşması ile kıyaslanmasından I. Arnuwanda devrine tarihlenebilir. Bu metinde Ura'lı askerlerin Pamfilya bölgesinde yer alması mümkün olan Mutamutaşi'li askerlerle birlikte büyük kralın safında askeri seferlere katılacakları ve kralın vereceği stratejik emirler doğrultusunda savaşacakları yazılıdır¹⁴. Görülüyor ki, bu her iki antlaşma arasında tarihi açıdan ilişkiler ve karşılıklı referanslar vardır.

Kentin tarihi sürecinde gene bir kopukluk varır. I. Arnuwanda'nın saltanatından çok sonraları, büyük bir zaman aralığından sonra, yani Hitit İmparatorluk çağında Ura ile son bir kez daha karşılaşmaktayız; ama bu defa bize verilen bilgiler hem daha fazla, hem de zengin içeriklidir. Ura'lılar artık çok tecrübeli ve ticaret hayatının tüm yöntemlerine hakim kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu devre ait (14. ve 13. yüzyıllar) Ugarit metinlerinden öğrendiğimize göre Ura'lı tüccarlar Ugarit'te Hitit kralının koruması altındaydılar ve orada kral adına ticaret yapıyorlardı. Ugarit'te Hatti'li tüccar denince hep Ura'lı tüccarlar anlaşılıyordu ve onlara ya "Ura'lı tüccarlar", ya da "majestenin tüccarları" veya "kralın

¹⁴ KBo 16.47 öy. 5vdd., Otten 1967, 55-62; de Martino 1996, 69vdd.; Türkçe çevirisi Karauğuz 2002, 251.

tebaları” deniyordu. M.Ö. 14. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu’nun güneyinde Tarhundaşsa krallığının kurulmasıyla bölge büyük çapta bu krallığın hakimiyetine geçmiş olduğundan, onlara “Tarhundaşsa kralının tüccarları” da deniliyordu. Ura’lılar diğer ticaret faaliyetleri yanında büyük çapta Suriye’de yetiştirilen tahıl ürünlerini Anadolu’ya ihraç etmekle meşguldüler ve bundan dolayı Ura üzerinden Ugarit ile yapılan ticaretin Anadolu halkı için hayati değeri vardı¹⁵. Tüccarların faaliyetleri ve ticaret özgürlükleri Hitit kanunları¹⁶ yanında diğer bir çok belge vasıtasıyla koruma altına alınmıştı. Kargamiş’ta Hitit kralının bölge temsilciliğini üstlenmiş olan kral Initeşub, Kargamiş’ta faaliyet gösteren Ugarit’li tüccarların veya aksine Ugarit’te çalışan Kargamiş’li tüccarların öldürülmeleri veya soyulmaları durumunda, suçluların bulunup cezalandırılmalarını emreder. Suriye’de Hititli tüccarların öldürülmelerinden yakınan III. Hattuşili’ye ait bir mektubun da gösterdiği gibi, tüccarlar anlaşılan nedenlerden ötürü eşkiyaların hep ana hedefi halindeydiler¹⁷. Katillerin veya eşkiyaların bulunamaması durumunda, tıpkı Hatti kanunlarında olduğu gibi cinayetin topraklarında işlenmiş olduğu cemaat sorumlu tutulmakta, 3 Sekel gümüş ödemesi gerekmektedir.

Fevkalade avantajlara sahip ve büyük kralın özel koruması altındaki tüccarlar Ugarit’in yerli halkı için büyük bir yük teşkil ediyorlardı. Nitekim Ugrit kralı Niqmepa’nın III. Hattuşili’ye Hatti’li tüccarların tüm yıl boyunca Ugarit’te oturmalarından yakındığını görüyoruz¹⁸. Bunun sonucu Hattuşili tüccarların kenti hiç olmazsa hava muhalefeti yüzünden ticaretin durgun olduğu kış aylarında terk etmelerini bir talimatnameyle buyurmuştur¹⁹. Kral ayrıca tüccarların herhalde haksız olarak satın almış oldukları toprakları da iade etmelerini emretmiştir.

Ugarit’te 1980’lerden beri yürütülen yeni kazılarda RS 34.179’a benzeyen yeni metinler ele geçirilmiştir²⁰. Ugarit metinlerinde Ura yanında

¹⁵ J. Nougayrol 1956.

¹⁶ Bk. Kanun maddesi 5.

¹⁷ III. Hattuşili’nin Babil kralı Kadaşmanenlil’e mektubu KBo 1.10, , Heltzer 1999, 440; Singer 1999, 660vdd.

¹⁸ Gordon 1958, 28vdd.

¹⁹ Schaeffer 1968, 103vd.; Beckman 1999, 177.

²⁰ Singer 2000, 21.

Ugarit'te ticaretle uğraşan başka bir Anadolu kenti daha vardır ve bunun adı Kutupa'dır²¹. Bu kentin Orta Anadolu'da yer alan Katapa ile aynı olması imkansızdır. Kutupa'lı tüccarlar da tıpkı Ura'lılar gibi Ugarit'te alabildiğine mal mülk ediniyorlar, yerliler için birer tehdit oluşturuyorlardı. Ugarit kaynaklarına göre²² tüccarlar arasında o kadar zengin olanlar vardı ki, kazandıkları fazla paralarla Ugarit'te ne kadar mal ve mülk varsa hepsini satın alıyorlar ve böylece yerlilere hiç bir şey bırakmıyorlar ve haklıolarak onları kışkırtıyorlardı²³, yani bu adamlar günümüzün tabiriyle ve tam anlamıyla kapitalistiler, ticaret yanında ticaret yanında arsa ve gayri menkul alış verişi, tefecilikle uğraşıyorlar ve neredeyse sonraki Levantinleri aratmıyorlardı. Satın alma yanında çoğu kez borçlarını ödeyemeyen yerli Ugarit'lilerin menkullerine de haciz yoluyla el koyuyorlardı. Böyle bir durumda, Ugarit kralı borcunu ödeyemeyen bir Ugarit'liyi tüm aile fertleriyle birlikte Ura'lı tüccara vermişti; gerçi bu kişinin malına mülküne dokunulmamıştı, ama köleliğe satılmış birisi için dünya malının ne anlamı olabilirdi ki? Kargamiş kralı Initeşub'un Ugarit'teki temsilcisi Zuzuli isimli birisi, III. Niqmadu ile Ura'lı bir tüccar olması muhtemel Kumiyaziti arasındaki antlaşmazlığı Ugarit'li lehine karara bağlama dürüstlüğünü göstermişti. Buna benzer duruşmalarda Ura'lı tüccarlar tanık olarak mahkemelere de katılıyorlardı. Bir metinden Ura'lı bir tüccarın zeytin bahçesindeki tarım aletlerinin çalındığını, ama daha sonra bulunup kendisine iade edildiğini öğreniyoruz²⁴.

Hitit kralının kendilerine tanıdığı yetkileri ve onun korumacılığını gerçek kapitalizm açısından amansızca kullanan bu tüccarların Ugarit'teki faaliyetleri, Hitit devleti yıkılıncaya kadar sürdü gitti. Ura'lı tüccarların bazı akıl almaz yolsuzluk ve sahtekarlıklara katıldıkları bile metinlere aksetmiştir. Boğazköy'de ele geçen bir mahkeme tutanağına göre²⁵ büyük kral herhalde Kargamiş kralına ulaştırması için Az[-... isimli Ura'lı bir tüccara altından mührünü vermişti. Bu adam kralın mührünü düpe düz çaldığını ve bir başka şahsa verdiğini itiraf etmektedir. Bu skandal bize,

²¹ RS 34.179.

²² RS 20.04; 18.20 + 20.371; 17.299; 17.316.

²³ RS 17.130, PRU IV s. 103vdd., Lemaire 1993, 227-236.

²⁴ RS 17.319, Heltzer 1999, 411.

²⁵ KUB 13.34 + KUB 40.84 i 23vdd., Werner 1967.

II. Murşili'nin gene Ugarit'te sahtesi yapılan mührüyle ilgili bir olayı anımsatmaktadır. Keza Niqmepa'ya ait bir metinde “Üç kişinin büyük bir cürüm işledikleri, kralın mührünün bir kopyasını yaparak onunla sahte evraklar düzenledikleri” yazılıdır. Hatta bu haber dolayısıyla II. Murşili'nin Ugarit'te şimdiye dek ele geçirilen tek mührünü oluşturan eserin sahte olduğu bile düşünülmektedir. Bir başka metne göre²⁶ II. Şuppiliuma olması gereken Hitit kralı, herhalde Hatti'de baş gösteren açlık ve kıtlığa karşı Ugarit kralından yaklaşık 500 ton (200 kur) buğdayın Mukiş'ten getirilip Ura üzerinden Hatti'ye nakledilmesini istemektedir²⁷. Diğer bazı Hitit metinlerinde de açlık ve kıtlık yüzünden Ura üzerinden Hatti'ye tahıl gönderilmesi söz konusudur. Bunlardan birinde adı bilinmeyen bir Hitit kralı Hatti halkını kırıp geçiren aşırı kıtlığa rağmen tahıl yüklü gemilerin alıkonulması yüzünden ortaya çıkan öfkesini dile getirmekte ve gemilerin hemen ya Ura'ya ya da Lašti[-... 'ye gönderilmesini istemektedir²⁸. Gerçi Ugarit limanında kaptanlığını yerli denizcilerin yaptığı ve Kargamış krallığına bağlı 14 gemiden oluşan bir filo mevcuttu, ama bunlar seyire çıkamayacak kadar perişan durumdaydı²⁹.

Tüm bu gereksinimlere cevap verebilmesi için Ura limanı mutlaka o zamanın büyücek gemilerin yanaşabileceği şekilde genişletilmiş, deniz yoluyla gelen malların, özellikle tahılların depolanması için uygun silolar da yapılmıştı. O zamanki gemilerin 450 tona kadar varan tahıl taşıyabildikleri öne sürülmüştür³⁰.

Hitit İmparatorluğunun yıkılmasını izleyen yaklaşık 700 seneyi kapsayan gene büyük bir aralıktan sonra bir kez daha Ura ile karşılaşmaktayız. Haber bu defa Yeni Babil kralı Neriglissar Kroniğinden gelmektedir. Biraz daha önceki bir dönemde Yeni Asur devrinde kentin var olduğuna ilişkin iddialar varsa da, bunlar maalesef ihtimal dışıdır. Buna göre Sargon 715 yılında daha önce Mita'nın işgal ettiği ve kendisinin geri alıp Que kralına geri verdiği kentlerden Ušnaniş ve Qumaşi yanında bir de Harrua isimli bir kent geçmektedir. Sırf tesadüfi isim benzerliğinden hareketle Harrua

²⁶ RS 20.213.

²⁷ Metin tercümesi Karauğuz 2002.

²⁸ Bo 2810, Klengel 1974, 173; Ünal 1977, 447-472.

²⁹ Singer 2000, 22.

³⁰ Nougayrol 1960,163-171; Taffet 2001, 133.

Bizans'lı Stefanos kroniğinde geçen Huria (Hyria) ile mukayese edilmiş, bunun da Ura ile aynı olduğu ve dolayısıyla Ura'nın, Huria'nın yerleştirildiği Silifke ile eşitlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür³¹. Bu eşitleme asla mümkün değildir, keza Bizanslı Stefanos'a kuşkuyla bakmak lazımdır ve ayrıca onun sözünü ettiği Hurua'nın Holmoi'dan bozma olduğunu var saymak lazımdır.

Ura'nın Coğrafi Konumu

Tarihi sadece anahatlarıyla bilinen bu çok önemli Akdeniz liman kentinin bırakın kesin yeri, kaba taslak ta olsa hangi bölgede olduğu bile maalesef henüz tesbit edilememiştir. Bunun nedenleri, en başta metinlerin verdiği kısıtlı bilgiler yanında sahil kesimlerinin alüvyonlarla dolması yüzünden antik limanların kumullar altında kalmış olmasıdır³². Bunun dışında, yapılan jeolojik incelemeler, neolitik, kalkolitik ve Hititler devrinde Tarsus, Seyhan ve Ceyhan deltalarının kıyı şeridinin, bugünkünden çok çok kuzeyden, yani içerlerden geçtiğini göstermiştir³³.

Son yıllarda genel eğilim Ura'yı Silifke'ye koyma yönündedir, ama oralandaki çağdaş yerleşime müsait höyükler (Taşucu içinde Merkez Camiinin altında kalan ve bizim tesbit ettiğimiz Höyük, Hüdüde, Silifke, Gülümüş vs.) Ura'nın layık olduğu önem ve konuma müsait değildir. Onun için biz burada muhtemel bir yer olarak daha ziyade Mersin/Yümük-tepe üzerinde duracağız³⁴.

19. yüzyıl araştırmacılarından bazıları, önceleri klasik devirlerle sınırlı kalan, ama sonradan Hititler devri Ura'sı ile ilişkiye geçirilen Ura'yı Uzuncaburç'a 4 km. mesafedeki Ura antik kentiyile eşitliyorlardı. Türkçe Uğuralan adındaki "uğur" sözcüğünün antik Ura'dan bozma olduğundan hareket ediyorlar, Antik çağlarda genellikle Olba olarak bilinen bu yerde Ura'yı bulduklarını sanıyorlardı. Böylece buraya verilen bu yer adının kelimenin tam anlamıyla bir hortlak olduğu açıktır. İlk kez T. Bent'in yap-

³¹ İlk kez Forrer 1921, 71; ayrıca bk. Naster 1938, 37; Bing 1969, 75; Desideri-Jasink 1990, 123 altnot 45.

³² Taffet 2001, 131vd.

³³ Göney 1976, harita I-2.

³⁴ Bk. eskiden Smith 1990-91, 113-115 ve Ünal 2002, 140.

mış olduğu bu hata³⁵ uzun süre revaçta kalmış³⁶, ancak çok sonraları düzeltilebilmiştir³⁷. Bu eski görüşe göre Ura Olba'ya yerleştirilirken, sonradan Meydancikkale'ye konacak olan Kirsu da Mut/Claudiopolis'e veya Dağpazarı/Koropissos'a yerleştirilmek istenmiştir³⁸; ne var ki, bu hata hala bazı yanılgılara neden olabilmektedir. O zamanlar Urwa da denilen Ura, Pirindu'nun başkenti idi³⁹. Ancak çok sonraları, Hitit Ura'sının bir liman kenti olması gerektiği anlaşıldıktan sonradır ki, bu tezden vaz geçilmiş, buna ilaveten Olba'da hiç bir şekilde M.Ö. 2. binyıl yerleşim izleri mevcut olmadığı da doğru olarak gözlenmiştir.

Bu bozma yer adından hareketle tarihi coğrafya araştırmalarında hala ciddi hatalar yapılmaktadır. Bunlardan bazılarında göre Ura çok sayıda mahalle veya kentlerden oluşmakta ve kent sınırlarını aşan oldukça geniş bir alana yayılmaktaydı. Bu yapmacık genişlik, sırf Hyria/Huria yer adını yanlışlıkla Holmoi, Olba ve Seleukeia için kullanılan Stephanos Byzantios'a bir kılıf hazırlayabilmek ve her iki yer adını da birbiriyle eşitleyebilmek amacıyla yapılmıştır ve yanlıştır. Hatta bir adım daha ileri gidilerek herhalde klasik geleneklerden hareketle deniz kenarında ve liman kenti olan Ura'nın Korykos'da (Kızkalesi) aranması gerektiği ve gene klasik geleneğe göre şimdi güya Ura olan Korykos ve Olba arasında yer alan hinterlandın da Ura adıyla anıldığı öne sürülmüştür⁴⁰. Ura'yı Silifke yakınlarında aramak isteyenler ise⁴¹, sadece paleografik kriterlere göre (!) M.Ö. 5 yüzyıla tarihledikleri sikkelerde Ura olarak seslendirdikleri Arami yazısıyla yazılmış 'RH adına basılmış sikkelerden hareket ederler; ama bu yapmacık ve keyfi seslendirmeden ve bundan çıkarılan sonuçlara⁴² kuşku

³⁵ Bent 1890, 445vd.; Bent 1891, 222 ; Ramsay 1929, 27; referanslar için bk. Davesne-Lemaire-Lozachmeur 1987, altnot 27.

³⁶ Wiseman, Laroche, Houwink ten Cate, Goetze, Bing, Zadok ve Y. Scarborough'nun da aralarında bulunduğu isimler Beal 1992, 65 altnot 4'te verilmiştir.

³⁷ Albright 1961a, 400; Albright 1961b, 44 altnot 42; Casabonne 1999, 74vdd.

³⁸ Wiseman, yage.

³⁹ Ramsay 1890, 22, 364.

⁴⁰ Dinçol-Yakar-Dinçol-Taffet 2000, 1-29; aynı makale bir çok kez tekrarlanmıştır: Dinçol-Yakar-Dinçol-Taffet 2001, 82vd. ve s. 86'daki harita ve gene tekrarı: Yakar-Dinçol-Dinçol-Taffet 2001,711-720.

⁴¹ Bk. en son Silifke'yi Ura ve Taşucu-Holmoi'yu onun limanı olarak gören Casabonne 1999, 81.

⁴² Lemaire 1989, 150vdd.

ile bakmak zorundayız! Bu sikke grubunu daha erken bir devre, yani 6. yüzyılın sonlarına tarihlemek isteyenler de vardır⁴³.

Genel kanaate göre Ura İskenderun Körfezi ile Aydıncık (Gilindire, Kelenderis) arasındaki geniş bölgede aranmalıdır. Bu kaba coğrafi alan içersinde onu Yumurtalık, Silifke ve Taşucu çevresindeki Göksu Deltası ve Aydıncık'a koymak isteyen araştırmacılar vardır. İç Anadolu ile olan kolay yol bağlantısı nedeniyle özellikle Silifke yakınlarındaki Göksu Deltası üzerinde uzun uzun durulmuştur, ama zaten belirtildiği gibi metinlerde kentin kesin yerini belirlemeye yarayacak ipuçları yoktur.

Kral II. Muwatalli'nin başkenti Tarhundašša'ya taşımamasından sonra belki de Ura'nın da içinde bulunduğu coğrafi bölge o zamanlar artık Hititlere tabi olan Kizzuwatna'dan alınıp, Tarhundašša krallığı hudutları kapsamına alınmıştı. Ama ne Bronz tablette, ne de daha eskiden bağımsız Kizzuwatna krallarıyla oldukça çok sayıda elimize geçen devlet antlaşmalarında Ura'nın bu her iki devletten birinin sınırları içinde bulunduğu dair hiç bir kayıt yoktur. Özellikle dikkat edilmesi gereken nokta, Tarhundašša krallarıyla yapılan her iki antlaşmada da⁴⁴, Ura'nın adının geçmemesidir. Bu olumsuz bilgidен hareketle onun, Hitit İmparatorluğu toprakları veya Hitit etki sahası içinde yer alması gerektiğini savunanlar da vardır⁴⁵. O zamanlar Anadolu topraklarında Hitit siyasi etkisi altında olabilecek tek sahil kesmi ancak ve ancak Kizzuwatna toprakları olabileceğinden, Ura Kizzuwatna'da, yani Ovalık Kilikya'da aranmalıdır. Ayrıca Tarhundašša ile Kizzuwatna/Hititler arasındaki sınırın doğuda Göksu Irmağı vadisini izlediği doğru olarak gözlenmiştir ki⁴⁶, bu durum dahi Ura'yı bu sınırın daha doğu kesimine, yani Tarhundašša hudutlarının dışına ve o zamanlar Hitit hakimiyetinde olan bir yerlere götürür. Tarhundašša-Kizzuwatna hududunun Lamas (Limonlu) Irmağına kadar doğruya gittiğini destekleyen ipuçları yoktur⁴⁷. Bu konuda teorilerin bir türlü ardı arkası kesilmez ve M.Ö. 13. yüzyılda Kizzuwatna'nın henüz yeni kurulan Tarhundašša krallığı hudutları içine dahil edildiği bile öne

⁴³ Casabonne 1999, 80.

⁴⁴ KBo 4.10 ve Bronz Tablet

⁴⁵ Özet halinde en son bilgi için bk. de Martino 1999, 293vd. ve Jasink 2001, 49.

⁴⁶ Jasink, agy.

⁴⁷ Liverani 1995, 48.

sürülür⁴⁸; ama bu keyfi teklifin gerçekçi olmaktan uzak olduğu açık seçik ortadadır⁴⁹.

Yeni Babil çağındaki Neriglissar kroniğine dayanarak, Ura kenti illa da o zamanlar Hume (Que) diye anılan Kilikya Ovasının çok ötesinde olmalıdır diye onu ta Aydınçık'a yerleştirmek de⁵⁰ pek abartılıdır. Nitekim aşırıya kaçan bu görüşe karşı çıkanlar olmuştur⁵¹. Bazı araştırmacıların büyük bir inatla hâlâ inandıkları gibi Meydancikkale'de II. Muwatalli'nin hiyeroglifle yazılmış adı yoktur. Bu hata, Laroche'un taş bloklardan biri üzerinde hiyeroglif işaretleri gördüğü yanlışına dayanıyordu⁵². Buna ilaveten Kelenderis/Aydınçık kazılarında M.Ö. 7. yüzyıldan öncesine ait izlere rastlanmamıştır⁵³. Bundan dolayı buraya sadece iki metin yerinden tanıdığımız⁵⁴ Şaranduwa kentini yerleştirmek de yanlıştır⁵⁵.

Ura'yı Silifke civarına Hüdüde Höyük'te yerleştirmek isteyenler ise, mahalli arkeologların şifahi olarak kendilerine verdikleri bilgilere dayanarak, Silifke Müzesinin önünden geçen Taşucu yolunun sağında kalan kalker tepelerde Demir Devri izleri bulunduğuna ve Keben kaya kabartması üzerinde dururlar⁵⁶. Hitit devri Ura'sı ile Demir Devri arasındaki ilişkilerin anlamsızlığı bir tarafa, biz kendi gezilerimiz ve gözlemlerimiz sırasında o tepelerde Demir devri göremedik. Ama Gülümüş köyü yakınlarında, İncekum Deltasındaki Akyapı'da ve Taşucu içinde başkaca höyükler tesbit ettik. Kaçak kazı, tarıma açmak için tesfiye etme ve traktörle tarım gibi bir sürü etkenler dolayısıyla bu höyükler her geçen yıl biraz daha alçalmakta, yok olmaya yüz tutmaktadır. Denizden çok

48 Trémouille 2001, 57vdd.

49 Yakar 2001, 124.

50 Beal 1992, 65-73.

51 Lemaire 1993, 231-235.

52 Laroche'un sur duvarları üzerindeki bloklarda gördüğünü sandığı hiyerogliflerde Tarhundaşşa adı yazılı olduğu yanlış kanısı o zamanlar oldukça sansasyon yaratmış, yaygınlaşmış ve bilim dünyası içinde oldukça ciddi yanlışmalara neden olmuş, bir süre Meydancikkale sanki Tarhundaşşa kenti gibi bir intiba ortaya çıkmıştı, Mellink 1972, 171; Ünal 1974; Davesne 1993, 150-151.

53 Zoroğlu 1993, 165vdd.

54 KBo 4.10 öy. 30 v3 Bronz Tablet öy. I 57.

55 Gurney 1997, 138 altnot 21

56 Casabonne 1999, 76 ve altnot 20, 80.

içerlerde kalan Keben kaya kabartmasının ise⁵⁷ hiç bir yerleşimle, Hititlerle veya limanla ilişkisi yoktur ve üstelik çok geç bir tarihe aittir!⁵⁸ Ayrıca, aşağıda göreceğimiz gibi, Yeni Babil Çağındaki Ura, uzak bir olasılıkla Silifke civarında olduğu söylenen kentten tamamen başka bir yerdeydi ve bir araştırmacıyı yanlışlıkla ta Aydınçık'a kadar götüren neden de zaten buydu.

Bu durumda bölgede bu kadar önemli bir yere aday olabilecek tek liman kenti olarak Mersin Yümüktepe kalmaktadır. Yümüktepe, sahilten biraz içerde kalmakla birlikte, tıpkı Göksu, Lamos, Liparis, Tarsus Irmağı, Seyhan ve Ceyhan Irmakları gibi o zamanlar seyri sefere mutlak surette uygun olması gereken Soğuksu Deresi'nin (Müftü Deresi) hemen doğu kenarında kurulmuştur. J. Garstang'ın kazılarından iyi bilinen ve kaba taslak da olsa Hitit varlığı tesbit edilen Yümüktepe'de⁵⁹ 1993 yılından beri Roma ve İstanbul üniversitelerinin birlikte yürüttükleri küçük çaplı kazılar, maalesef Orta Tunç devriyle ilgili yeni buluntular ve keşifler yapamadı, kentin Orta Anadolu ve deniz aşırı ülkelerle olan ilişkileri araştırılmadığı gibi, böyle bir soru dahi ortaya atılmadı. Mersin'in Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı ile ilgili olarak yapılan ayrıntılı ve özenli bir araştırma⁶⁰, Hititler Devri Mersin'i için yapılmadı; halbu ki, olağanüstü coğrafi konuma sahip bir ticaret merkezi olarak burasının bir hipotez olarak Mısır, Yakındoğu ve Anadolu üçgeni içinde yer alan geniş bölgenin ayaklarından biri olduğu kabul edilebilir ve höyüğün VII. katta temsil edilen Hititler devri katmanları da bu ticaret ilişkileri göz önünde bulundurularak araştırılabilirdi. Keza teorik olarak Ura kenti kazıldığında, onun özel coğrafi konumu nedeniyle Mısır, Kıbrıs, Yakındoğu, Mezoptamya, Orta Anadolu ve hatta Ege dünyası malları vermesi gerekir, diye yola çıkılabilirdi. Bunların hiç biri maalesef yapılmadı. Bu kazılar sadece Ü harfinin üzerindeki noktaları kaldırarak burasını Yumuktepe yaptı ki, bunun tarih ve tarihi coğrafya açısından hiç önemi yoktur!

⁵⁷ Taşyürek 1976, 97-98, 99-102; Rossner 1988; Ehringhaus 1995, 215vdd.

⁵⁸ İlk keşfedildiği andan beri Hitit olarak lanse edilen bu kabartmanın Hititlerle asla alakası yoktur ve en erken M. Ö. 5. yüzyıla tarihlenmelidir!

⁵⁹ Garstang 1947, 1-7; Garstang 1952; Mellink 1962, 219-226; Orthmann 1976-1980, 24-27; Esin 1993-1997, 66-73; Magness-Gardiner 1997, 9-10; Breniquet 1995, 1-31; Caneva 1999, 105-115.

⁶⁰ Mellink 1989, 319-331.

Bölgeye en yakın başka bir kazı yeri de Mut'un 25 km. güneyindeki Kilisetepe'dir, ama burasının Ura'dan iç Anadolu'ya giden tarihi yol üzerinde olup olmadığı kuşkuludur. Ele geçen çok sayıda Hitit kökenli seramik türleri arasında çömlekçi çarkında yapılmış bir seramik türünün (RLW) Tarsus ve Gözlükule kazılarında nadiren ele geçtiği, Ovalık Kilikya'da bulunmadığı ve sadece Göksu deltasına ve havzasına özgü olduğu ve hatta Doğu Akdeniz havzasında Kıbrıs ve Suriye'ye kadar geniş bir alana yayıldığı belirtilmiş, buna dayanarak da bölgenin kültürel bir bütünlük oluşturduğu ve Orta Anadolu ile Göksu deltası arasındaki seramik ticaretinde önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bundan da bölgenin Tarhundaşsa krallığı sınırları içinde kaldığı sonucu çıkarılmıştır⁶¹. Bu seramik türünün kökeni de öteden beri tartışıla gelmiş, Anadolu ve Kıbrıs üzerinde özellikle durulmuştur. Zekice yapılan bu yerinde gözlem, ilk bakışta Ura'yı Göksu vadisine yerleştirmeyi kolaylaştırıyor gibi gelebilir, ama gene de çok temkinli olmak lazımdır. Bir defa Ura'lı tüccarların seramik ticareti yapıp yapmadıkları bilinmemektedir. İkinci nokta, Mersin/Yümüktepe kazılarında da benzer bir gözlemin yapılamamış olmasıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, eğer burada kazı yapan ekip gerekli titizlikle çalışmış olsaydı, bu pek ala yapılabilirdi. Onun için şimdilik beklemekten başka çare yoktur.

Unutmamak lazımdır ki, Ura'ya aday olabilecek başkaca yerleşimler de vardır. Bunlardan bir tanesi Mersin doğusundaki büyük Kazanlı höyüktür ve araştırılmayı beklemektedir. Gene önemli bir liman olma konumuna haiz Soloi-Pompeipolis'te (Viranşehir) son zamanlarda başlatılan kazılar ise henüz M.Ö. 2. binyıl iskanıyla ilgili sağlam ipuçları vermemiştir⁶². 19. yüzyılın sonlarına doğru burada bulunduğu iddia edilen ve yurt dışına kaçırılan karışık buluntuların Soloi ile ilişkisi olmaması gerekir. Eskilerden isim benzerliğinden hareketle buraya Şaliya kenti yerleştiriliyordu⁶³, ama bunun aslı olmadığı anlaşılmıştır. Burası ancak M.Ö. 1. binyılda Yümüktepe ve çevresinin merkezi limanı olabilmıştır⁶⁴.

⁶¹ Symington 2 001, 167-184.

⁶² Yağcı 2001, 159-165.

⁶³ Olmstead 1922, 223vdd. Ve ona dayanarak Sommer 1934, 275.

⁶⁴ Krş. Güven 2001, 22-34.

Sargon'un Harrua'sını bir tarafa bırakacak olursak, Ura ile ilgili kayıtlar uzun bir aradan sonra M.Ö. 6. yüzyılda Neriglissar Kroniğinden gelmektedir. Ama hemen peşinen belirtmemiz gerekir ki, burada sözü edilen Ura ile Hititler devri Ura'sının aynı kent olup olmadığı kuşkuludur, ortada kronikte verilen uzaklık ölçülerinden kaynaklanan bir dizi büyük güçlükler vardır. Kronik aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır⁶⁵:

1. Appuası ile Neriglissar arasında Hume civarında yapılan savaş
2. Hume'den Ura'ya yürüyüş (160 km.)
3. Ura'dan Kirsu üzerine saldırı (64 km.)
4. Kirsu'dan Pityussa adasına saldırı
5. Pityussa'dan Sallune'ye yürüyüş
6. Sallune'den Lydia sınırlarına kadar yürüyüş

Neriglissar kroniği, tarihi konularda bizi fevkelade aydınlatmasına karşın, tarihi coğrafya açısından çözülmesi zor pek çok güçlükler arz etmektedir. Metinden anlaşıldığı kadarıyla Neriglissar, Pirindu kralı Appuası'nın kendisine saldıracağını önceden haber almış ve ondan daha tez davranmak amacıyla ordusunu toplayarak hiç vakit kaybetmeden yola çıkmıştır. Neriglissar bu istihbarat haberini, Appuası Çukurova'nın içlerine girdikten sonra bu kadar uzak yerlerden almış olamaz, çünkü önemli bir engeli bulunmayan Çukurovanın ortasında onu durdurması çok zor olurdu; bundan dolayı söz konusu çarpışmanın genel eğilimin aksine Adana yakınlarında değil, tıpkı Issos savaşında olduğu gibi Amanos dağlarına yakın bir yerlerde yapılmış olması gerekir, keza açıkça belirtildiğine göre Appuası'nın asıl hedefi, Neriglissar'ın çekirdek bölgesi Suriye'yi yağmalamaktı ve bir an önce Amanos Dağlarını aşip ovaya inmeyi amaçlıyordu. Bundan dolayı savaş yerini Toprakkale yakınlarına koymak isteyenler çok haklıdır⁶⁶ ve bundan çıkarılacak topografik veriler fevkelade önemlidir. Appuası'nın piyade ve süvarileriyle savaş düzeni aldığı dağ vadisi, daha doğrusu geçit, pek ala Beylan geçidi veya Antitoroslar içinde daha başka bir yer olabilir. Demek ki, Neriglissar ordusunu toplayıp daha Amanosları tamamen geçip ovaya inmeden, dağ yamaçlarında Appuası ile karşılaşmıştı. Amanosların batı yamaçlarını Neriglissar savaş raporunu yazarken

⁶⁵ Casabonne 1999, 75.

⁶⁶ Casabonne 1999, 77.

“bu alçak tepeleri asla önemsememiştir ve raporuna sokmamıştır” diye geçiştirmek⁶⁷ yanlıştır⁶⁸.

Neriglissar ile Appuasus arasındaki savaşın o zamanlar Hume ile eşit olduğu sanılan Adana’da yapıldığını söyleyen araştırmacılar da vardır⁶⁹. Biz, Hume ile Adana’nın eşitlenmesi tezini⁷⁰ paylaşamaz, savaşın da orada yapıldığı görüşlerine katılamayız ve bu görüşe burada sırf savaş alanını çok batılarda değil, hiç olmazsa biraz doğuya koyduğu için yer verdik. Bir defa Yeni Babil kaynaklarına göre Hume/Qume bir kent adı değil (URU), bir ülke adıdır (KUR)! Anlaşılan yenik düşerek kaçan Hume’lileri (eğer zaman ve mesafe hesapları doğruysa) otuz saat boyunca takip ederken Neriglissar’ın “askerler tek sıra halinde geçebiliyordu” dediği dağ, pek ala kuzeyde Yılanlıkale ile güneyde Cehyan Irmağının denize döküldüğü yer arasında kaba taslak bu ırmağa paralel uzanan ve ortalama yüksekliği 750 m. olan Nur Dağları (Misis Dağları, Cebeli Nur Dağları) olabilir, keza tarafımızdan yapılan incelemelere göre bu dağ silsilesi içinde de aşılması ve geçilmesi güç sarp kayalıklar ve geçitler vardır. Dolayısıyla Adana ile Silifke arasında askerlerin tek sıra halinde geçebileceği sarp dağ yoktur diye Ura’yı daha batılarda, daha uzak yerlerde aramaya hiç gerek yoktur. Üstelik bu otuz saatlik yolun hepsinin de sarp dağlar içinden geçmiş olduğuna dair elimizde hiç bir ipucu yoktur. Beylan Geçidi yakınlarında Appuasus’un yenilgisiyle sona eren savaştan sonra otuz saatlik (15 çifte saat) takibin bir kısmı Nur Dağları içinden geçmiş olabilir. Asla unutulmamalıdır ki, kural olarak bozguna uğrayan askerler hiç bir zaman kestirme ve ovalık kesimlerden kaçmazlar; saklanmak ve zaman kazanmak için hep dağlık ve sarp arazileri tercih ederler. Eğer Neriglissar’ın hep dağlık yerlerden gittim sözünü ciddiye alacak olursak, yenik düşen Appuasus’un kuzeye, Kadirli, Karatepe, Kozan, Karaisalı ve Tarsus kuzeyindeki dağlık ve sarp kesimlere kaçtığını ve otuz saatlik takibin oralarda cereyan ettiğini kabul etmek zorundayız. Askeri seferlerde bir yerden diğerine gidilirken illa da en kısa yoldan gidilecektir diye bir kural olmadığından, takip

⁶⁷ Beal 1992, 67.

⁶⁸ Krş. Davesne-Lemaire-Lozachmeur 1987, 376.

⁶⁹ Davesne-Lemaire-Lozachmeur, yagy.

⁷⁰ Aslı Wiseman’a dayanan, Lemaire ve Lozachmeur’ün destekledikleri bu görüş için bk. ayrıca Casabonne 1999, 77.

sırasında düşman nereye kaçarsa oralara gitme, onu adım adım izleme zorunluluğu söz konusudur. Yani Kilikya’da sarp dağlar arayacağım diye Ovalık ve kuzeydeki dağlık kesimi bırakıp ta batılara, Taşucu, Limankalesi veya Tokmar kalesine kadar gitmeye hiç gerek yoktur⁷¹. Sözüün kıyası, Ura’yı lokalize etmek isteyen araştırmacılar, Neriglissar’ın Amanoslardaki savaş ile Kirsu⁷² arasında geçtiği toplam kırkaltı saatlik rotayı düz bir çizgi üzerine koymaktadırlar ki, bu da aşağı yukarı günümüz İskenderun-Dört Yol-Toprakkale-Osmaniye-Ceyhan-Adana-Tarsus-Mersin otoyolu ve ondan sonra Mersin-Silifke, Silifke-Gökbelen-Gülner karayoluna tekabül eder. Bu hesap yapılırken kronikte geçen uzaklık birim ölçüsü *bēru*’nun yaklaşık 10,46 km. olduğu, savaş alanından Ura’ya 15, Ura’dan Kirsu’ya ise 6 *bēru* gidildiği ve toplam uzunluğun da 157 km. olduğu tahmin edilmiştir⁷³. Zaten yukarıda da belirtildiği gibi, Neriglissar’ın verdiği rakamlar ve uzunluk ölçüsü *bēru*’nun hesaplanması ne derece doğrudur, tabii ki tartışma konusudur.

Neriglissar’ın Ura-Kirsu (Meydancikkale) arasındaki mesafeyi oniki saat olarak vermesi yüzünden, Ura liman kenti bir çok araştırmacı tarafından Göksu Deltasına veya bizzat Silifke’ye konmak istenmişti. Sırf bu lokalizasyonu kolaylaştırmak ve desteklemek uğruna yalan ve yanlışlarla dolu olan klasik devir ve Erken Bizans kaynakları da devreye sokulmuştur. Bunlardan biri, yukarıda da sözünü ettiğimiz Justinianus (M.S. 6. yüzyıl) devrinde yaşamış olan Bizanslı Stefanos’un kaleme aldığı ve çok sayıda yanlışlar ve yanlış anlamalarla dolu olmasıyla dikkati çeken eseridir⁷⁴. Bu yazara göre Silifke (Seleukeia) “eskiden Olbia (veya başka bir varyantı Holmia) ve Huria adıyla” anılmış. Görüldüğü gibi burada Stefanos aralarında en az 50 km.’lik mesafe bulunan Uzuncaburç yakınlarındaki Olba ile Taşucu’daki Holmi kentlerini açıkça birbirleriyle karıştırmaktadır. Çevreyi tanımayan ve antik yazarların verdikleri çoğu tutarsız bazı bilgileri birbirine karıştıran bir insan için böyle bir yanlış göze batmaz ve gayet doğal gözükür. Eserinin başka bir yerinde Isauria’ya yakın olan bir yerde ve

⁷¹ Daha eskilerden Goetze de bu güzergahı çok batılara, Karaman civarına almıştı, Goetze1962, 48 altnot 7.

⁷² Meydancikkale; Kirsu daha eskilerde bazı araştırmacılar tarafından Mut, Claudiopolis ile eşitlenmişti, Wiseman 1991, 242.

⁷³ Eski literatürle birlikte Beal 1992, 66.

⁷⁴ Davesne-Lemaire-Lozachmeur 1987, 372vdd.; Casabonne 1999, 80.

Göksu Irmağı kenarında yer alan Seleukeia'nın Huria ile aynı kent olduğunu ikinci kez belirtmesi bizi şaşırtmaktadır ve yanlışların boyutunu göstermesi bakımından ilginçtir. Şimdi klasik kaynaklarda devreye bir de Hurmia veya Hormia adları girmektedir ve ortalığı daha da bulandırmaktadır. Ama bunlar da nereden çıkmaktadır? Olsa olsa bu ad, Holmoi'un yanlış işitilmesi sonucu halk ağzında bozulmuş bir şeklidir. Eskiden bu eşitlemeye inanılıyordu ve üzerinde çok duruluyordu. Plinius'un sözünü ettiği Hormia'nın "balığı bol" anlamına geldiğini yazdığı etimolojiye körükörüne inanılıyor ve Göksu Deltası ağzındaki İncekum ile Lamas (Limonlu) ırmağı arasında Kilikya sularının balık bakımından çok zengin olduğuna dikkat çekiliyor ve bu yanlış etimoloji güya pekiştiriliyordu⁷⁵.

İşte sırf bu yalan yanlış, karmaşık ve güvenilmesi güç antik kaynaklardan hareketle Huria ve Hurmia isimleri Ura ile eşitlenmek istenmiş ve bundan dolayı Hitit-Kizzuwatna-Ugarit-Akdeniz liman kenti Ura dahil Babil Ura'sı da Silifke veya Taşucu civarına konulmak istenmiştir. Ancak bu konularda ileri sürülen tezlerin hiç bir zorlayıcı, hele hele ikna edici tarafı yoktur⁷⁶. Yukarda değindiğimiz gibi, en kötü olasılık, bu Ura'yı Hitit-Ugarit Ura'sından ayrı tutmaktır.

Nitekim bu Ura'yı Mersin'e veya biraz daha batıda bir yerlere koymakta güçlük çeken araştırmacılar, onu Hitit imparatorluk devrindeki Ura'dan ayırmaktadırlar⁷⁷. Gerçekten de Neriglissar kroniğinde kentler ve bölgeler arasında verilen mesafe ölçüleri ciddiye alındığında, Hitit-Ugarit Ura'sı ile Yeni Babil Ura'sının mutlaka birbirinden ayrılması gerektiği gerçeği açıkça ortaya çıkar. Bu durumda pek de önemli bir yer olmayan Yeni Babil Ura'sının deniz kenarında olması gerektiğini ve dolayısıyla Mersin Yümüktepe ile eşitlemeye zorlayan bir gerekçe de yoktur ve burası Dana Adası ve Yeşilovacık civarında bir yerlere, mesela Aphrodisias Yarımadasına veya Tokmar Kalesi arkalarında kalan geniş İmamuşağı Köyü mezrasına konabilir.

Neriglissar'ın Ura'dan sonra saldırdığı diğer Kilikya kenti Kirsu'dur. Uzun tartışmalar sonunda Kirsu'nun Gülnar'a 10 km. uzaklıktaki yüksek dağlar içinde yer alan, ya Aydınçık (Kelenderis, Gilindere) üzerinden ya da

⁷⁵ Langlois 1861, 179vd.

⁷⁶ Ayrıntılar için bk. Beal 1992, 68.

⁷⁷ Örneğin Bing 1969, 66 antnot 8.

sahil kesiminden ancak Sipahi Deresi vadisi üzerinden ve sarp yamaçlardan ulaşılabilen Meydancikkale ile aynı olduğuna karar verilmiştir. Meydancikkale’de yapılan kazılarda ele geçen Persler dönemine ait Aramice bir yazıtta “Kirsu müstahkem kenti”nin (*KRŠ BYRH*) geçmesi, hiç tereddüte düşmeden burasının Neriglissar kroniğinde Appuası’nun atalar kenti olarak sözü edilen Kirsu ile eşitlenmesini sağlarken⁷⁸, onunla ilişkisi olan diğer yer adlarının da bu yeni haritaya uygun olarak değişik yerlere serpiştirilmesine neden olmuştur. Kirsu Meydancikkale eşitlemesinin kesinliğini ve doğruluğunu kanıtlamak veya buna itiraz etmek, araştırmaların içinde olmayan bir insan için oldukça zordur ve dolayısıyla konuyla yakından uğraşan araştırmacıların söylediklerine inanmak zorundayız. Denizden yüksekliği 700 metre olan ve ince uzun bir kalker korniş üzerinde yer alan Meydancikkale’nin coğrafi konumu dolayısıyla Aydıncık’tan gelip, sahil kesimini İç Anadolu ile bağlayan yolları kontrol altında tutabildiği, bundan dolayı stratejik konuma da sahip olduğu öne sürülmüştür⁷⁹.

Neriglissar’ın bundan sonra neler yaptığı ise topografik açıdan çok önemlidir ve biraz da şaşırtıcıdır. Kirsu’dan sonra dağ yamaçlarını ve oradaki çay vadisini izleyerek muhtemelen Bozyazı’ya (Nagidos) inmiş, oradan da doğuya doğru hareketle Yeşilovacık, Işıklı ve Akkuyu üzerinden Aphrodisias yarımadası (Tisan) ile Boğsak arasında yer alan Dana Adası’na saldırmıştır. Metinde haklı olarak “denizin ortasında bir dağ” olarak nitelendirilen, Göksu Deltası ve Taşucu’dan da açıkça görülebilen, ayrıca Mavikent sitesi yakınlarındaki sahilden bakıldığında gerçekten bir dağı andıran ve 1.5 x 3 km. boyutları ve 275 m. yüksekliğiyle Neriglissar’ın sözünü ettiği 6000 savaşıyı geçici olarak pekala barındırabilecek bir yüz ölçümüne sahip olan ve eskiden Provensal, Manavat ve Kargıncık Adası olarak bilinen Dana Adası’nın klasik adı Pityussa’dır ve bu ismin Neriglissar’ın Pitusa’suyla aynı olduğunda hiç kuşku yoktur⁸⁰. Ama buna rağmen bazı araştırmacıların⁸¹ Pitusa’yı Manavgat ile eşitlemek istemeleri yadırganmalıdır. Yeterince araştırılmamış olmasına rağmen⁸² Dana Adası

⁷⁸ Davesne-Lemaire-Lozachmeur 1987, 359vdd.; Lemaire-Lozachmeur 1998, 311

⁷⁹ Bögenin coğrafi yapısıyla ilgili olarak bk. Yiğitbaşıoğlu 1991, 235-242, özellikle 235.

⁸⁰ Bk. Houwink ten Cate 1965, 24 altnot 4; Desideri-Jasink 1990, 171; Beal, page. 72 altnot 54.

⁸¹ Wiseman 1991, 242.

⁸² Hellenkemper-Hild 1986.

üzerinde Neriglissar'ın sözünü ettiği kentin izleri yoktur, ve illa da olması şart değildir, çünkü sadece geçici süre için askeri bir barınak, sığınma yeri ve bir kamp olarak kullanılmıştır; yoksa ada üzerindeki en eski kalıntılar Geç Roma ile Erken Bizans devirlerine tarihlenmektedir⁸³. Herhalde Neriglissar'ın kendisi karada iken donanması yakınlarda bir yerlerde hazır bekliyordu veya sahil açıklarından onu takip ediyordu. Yazıtta adı geçen Sallune geçidi de sırf isim benzerliğinden hareketle Selinus (Gazipaşa) ile kıyaslanmıştır⁸⁴.

Neriglissar'ın ülkesi ve başkentinden bu kadar uzak yerlerde yalnız başına seferlere çıkması gereksiz tartışmalara yol açmış ve onun belki de Medlerle işbirliği yapmış olabileceği öne sürülmüştür⁸⁵. Babil'lilerin batıda bu kadar uzaklara ulaşan seferleriyle ilgili yazılı kaynaklar ve arkeolojik belgeler maalesef eksiktir⁸⁶.

Neriglissar bu uzun ve meşakketli seferi sonunda Kilikya'yı kesin olarak Babil hakimiyetine sokamamış olacak ki, kral Nabonid M.Ö. 555 yılında Hume'ye bir sefer düzenlemek gereğini duymuştur⁸⁷. Bu tarihten biraz önce veya sonra, Kilikya'daki Babil hakimiyeti de zaten bitmiştir.

Yukarda verilen bilgilerin tümünden anlaşılmaktadır ki, Ura liman kentinin kesin yerini tesbit edebilmek için daha uzun yıllar beklemek ve yeni araştırma yöntemleri geliştirmek gerekecektir.

83 Bk. Hellenkemper-Hild, yage 32vd.

84 Desideri-Jasink 1990, 171.

85 Wiseman 1991, 242.

86 Arkeolojik verilere toplu bir bakış Lafli 2001, 195-213 tarafından verilmiştir.

87 Nabonid Kroniği, Smith 1924, 111vdd., 119.

- Esin 1993-1997 Esin, U., Mersin, RIA 8 (1993-1997) 66-73
- Forrer 1921 Forrer, E., Die Provinzeinteilung des Assyrischen Reiches (1921)
- Haider 1995 Haider, P. W., Ura - Eine hethitische Handelsstadt, Münsterische Beiträge zur antiken Handelsgeschichte 14 (1995) 70-107
- Hellenkemper – Hild 1986 Hellenkemper, H. – Hild, F., Neue Forschungen in Kilikien (1986)
- Heltzer 1999 Heltzer, M., The Economy of Ugarit, in: Winfred G. E. Watson and Nicolas Wyatt (yayınlayanlar), Handbook of Ugaritic Studies (HdO Brill 1999) 423-454
- Hoffner 1968 Hoffner, H.A., A Hittite Text in Epic Style About Merchants, JCS 22 (1968) 34-45
- Hoffner 2001 Hoffner, H.A., Some Thoughts on Merchants and Trade in the Hittite Kingdom, in: Th. Richter ve diğerleri (yayınlayanlar), Kulturgeschichten Altorientalische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag (2001) 179-189
- Houwink ten Cate 1965 Houwink ten Cate, Ph. H.J., The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period (1965)
- Garstang 1947 Garstang, J., Mersin Kazısı, Halil Edhem Hâtıra Kitabı I (1947) 1-7
- Garstang 1952 Garstang, J., Prehistoric Mersin. Yümük Tepe in Southern Turkey (1952)
- Goetze 1962 Goetze, A., The Cilicians, JCS 16 (1962) 48-58
- Gordon 1958 Gordon, C.H., Abraham and the Merchants of Ura, JNES 17 (1958) 28-31
- Göney 1976 Göney, S., Adana Ovaları I, İstanbul Üniversitesi Yayınları no. 2162 (1976)
- Gurney 1997 Gurney, O.R., The Annals of Hattuşilis III, AnSt 47 (1997) 127-139
- Güven 2001 Güven, S., Roma Liman Kentleri: Pompeiopolis'e Bir Bakış, 2000 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları (2001) 22-34
- Jasink 2001 Jasink, A.M., Kizzuwatna and Tarhuntašša. Their Historical Evolution and Interactions with Hatti, in: É. Jean ve diğerleri (yayınlayanlar), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII (2001) 47-56
- Jean ve diğerleri 2001 Jean, É. ve diğerleri (yayınlayanlar), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII (2001)
- Karauğuz 2002 Karauğuz, G., Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri (2002)

- Klengel 1965 Klengel, H., Die Rolle der “Ältesten” (LÚ.MEŠ.ŠU.GI) im Kleinasien der Hethiterzeit, ZA 57 (1965) 223-236
- Klengel 1974 Klengel, H., “Hungerjahre” in Hatti, AoF 1 (1974) 165-174
- Lafli 2001 Lafli, E. Alaca Dağ; eine neue Fundstelle von späteisenzeitlicher Keramik im westlichen Rauhen Kilikien, in: É. Jean ve diğerleri (yayınlayanlar), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII (2001) 195-213
- Langlois 1861 Langlois, V., Voyage dans la Cilicie et dans les Montagnes du Taurus exécuté pendant les années 1852-1853 (1861)
- Lemaire 1989 Lemaire, A., Remarques à propos du monnayage Cilicien d’époque Perse et de ses légendes araméennes, in: R. Descat (yayınlayan), L’or perse et l’histoire grecque (1989) 141-156
- Lemaire 1993 Lemaire, A., Ougarit, Oura et la Cilicie vers la fin du XIIIe s. av. J.-C, UF 25 (1993) 227-236
- Lemaire – Lozachmeur 1998 Lemaire, A. – Lozachmeur, H., Les inscription araméennes, in: A. Davesne - F. Laroche Traunecker (yayınlayanlar), Gülnar I: Le site de Meydancikkale. Recherches entreprises sous la direction d’E. Laroche (1971-1982) (1998) 301-344
- Liverani 1995 Liverani, M., Le Royaume d’Ougarit, in: Y. M. Sznycer-M. Bordreuil (yayınlayanlar), Le pays d’Ougarit autor de 1200 av. J.-C, Ras Shamra Ougarit (1995)
- Magness – Gardiner 1997 Magness-Gardiner, B., Cilicia, in: The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East 2 (1997) 9-10
- de Martino 1996 de Martino, S., L’Anatolia occidentale nel medio regno ittita, in: EOTHEN 5 (1996) de Martino 1999 de Martino, S., Ura and the Boundaries of Tarḫuntašša, AoF 26 (1999) 291-300
- Mellink 1962 Mellink, M.J., The Prehistory of Syrio-Cilicia, BiOr 19 (1962) 219-226
- Mellink 1972 Mellink, J.M., Archaeology in Asia Minor, AJA 76 (1972)
- Mellink 1989 Mellink, M. J., Anatolian and Foreign Relations of Tarsus in the Early Bronze Age, Fs T. Özgüç (1989) 319-331
- del Monte – Tischler 1978 del Monte, G.F. – Tischler, J., Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte, RGTC 6 (1978)
- Naster 1938 Naster, P., L’Asie Mineure et L’Assyrie aux VIIIe et VIIe Siècles av. J.-C. d’après les Annales des Rois Assyriens (1938)
- Nougayrol 1960 Nougayrol, J., Nouveaux Texte Accadiens de Ras Shamra, Comptes Rendus de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (1960) 163-171
- Olmstead 1922 Olmstead, A.T., Near-East Problems in the Second Pre-Christian Millennium, The Journal of Egyptian Archaeology VIII (1922) 223-232

- Orthmann 1976-1980 Orthmann, W., İçel, RIA 5 (1976-1980) 24-27
- Otten 1967 Otten, H., Ein hethitischer Vertrag aus dem 15./14. Jahrhundert v. Chr. (KBo XVI 47) *IstMitt* 17 (1967) 55-62
- Özdoğan – Başgelen 1999 Özdoğan, M. – Başgelen, N. (yayınlayanlar), Neolithic in Turkey. *The Cradle of Civilization. New Discoveries* (1999)
- J. Puhvel, *The Sea in Hittite Texts*, Fs. Whatmough (1957) 225-237
- Ramsay 1890 Ramsay, W., *The Historical Geography of Asia Minor* (1890)
- Ramsay 1929 Ramsay, W., *Res Anatolicae*, *Klio* 22 (1929)
- Rossner 1988 Rossner, E.P., *Die hethitischen Felsreliefs in der Türkei. Ein archaologischer Reiseführer*2 (1988)
- Schaeffer 1968 Schaeffer, C.F.A. (yayınlayan), *Ugaritica* 5 (1968)
- Singer 1999 Singer, I., *A Political History of Ugarit*, in: Winfred G. E. Watson and Nicolas Wyatt (yayınlayanlar), *Handbook of Ugaritic Studies* (HdO Brill 1999) 603-704
- Singer 2002 Singer, I., *New Evidence on the End of the Hittite Empire*, in: E. Oren, (yayınlayan), *The Sea Peoples and Their World: A Reassessment* (2002) 21-33
- Smith 1924 Smith, S., *Babylonian Historical Texts* (1924)
- Smith 1990-91 Smith, D., *The Hittite Corridor*, *Talanta* 22-23 (1990-91) 113-115
- Sommer 1934 Sommer, F., *IF* 55 (1934)
- Symington 2001 Symington, D., *Hittites at Kilise Tepe*, in: É. Jean ve diğerleri (yayınlayanlar), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII* (2001) 167-184
- Szzyrmer – Bordreuil 1995 Szzyrmer, Y.M. – Bordreuil, M. (yayınlayanlar), *Le pays d'Ougarit autor de 1200 av. J.-C, Ras Shamra Ougarit* (1995)
- Taffet 2001 Taffet, A., *The Likely Locations of Middle and Late Bronze Age Harbors in Cilicia. An Assessment Based on Levantine Models*, in: É. Jean ve diğerleri (yayınlayanlar), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII* (2001) 127-133
- Taşyürek 1976 Taşyürek, O. A., *Silifke "Keben" Hitit Kaya Kabartması/ The Keben Hittite Rock Relief From Silifke*, *TAD* 23/1 (1976) 97-98, 99-102
- Trémouille 2001 Trémouille, M.-L., *Kizzuwatna, terre de frontière*, in: É. Jean ve diğerleri (yayınlayanlar), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII* (2001) 57-78
- Ünal 1974 Ünal, A., *Ḫattušili III. Ḫattušili bis zu seiner Thronbesteigung*, *Theth* 3 (1974)

- Ünal 1977 Ünal, A., Naturkatastrophen in Anatolien im 2. Jahrtausend v. Chr.- M.Ö. II. Binyıl Anadoluşunda Doğal Afetler, Belleten 163 (1977) 447-472
- Ünal 1993a Ünal, A., Boğazköy Metinlerinin Işığında Hititler Devri Anadolu'sunda Filolojik ve Arkeolojik Veriler Arasındaki İlişkilere Örnekler, 1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları (1993) 11-31
- Ünal 1993b Ünal, A., Grundsätzliches zur Korrelation archäologischer und philologischer Daten im hethiterzeitlichen Anatolien, IstMitt 43 (1993) 117-122
- Ünal 1995 Ünal, A., Reminiszenzen an die Zeit der altassyrischen Handelskolonien in hethitischen Texten, AoF 22 (1995) 269-276
- Ünal 1997 Ünal, A., Hitit Metinlerinde Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağıyla İlgili Kayıt ve Anımsamalar, Archivum Anatolicum 3, Fs. Bilgiç (1997) 341-356
- Ünal 1999 Ünal, A., Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları (1999)
- Ünal, 2002 Ünal, A., Hititler Devrinde Anadolu, Kitap I (2002)
- Ünal 2002 Ünal, A., Survival of the Hattic/Hittite Toponyms During the Greco-Roman Period in Northern Anatolia: Hittite Tiliura, Cappadocian Talaura and Modern Taurila (2003) (baskıda)
- Watson – Wyatt 1999 Watson, W. G. E. – Wyatt, N. (yayımlayanlar), Handbook of Ugaritic Studies (HdO Brill 1999)
- Werner 1967 Werner, R., Hethitische Gerichtsprotokolle, StBoT 4 (1967)
- Wiseman 1991 Wiseman, D. J., CAH III/2 (1991).
- Yakar 2001 Yakar, J., in: É. Jean ve diğereeri (yayımlayanlar), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII (2001) 124
- Yakar – Dinçol – Dinçol – Taffet 2001 Yakar, J. – Dinçol, A. M. – Dinçol, B. – Taffet, A., The Territory of the Appanage Kingdom of Tarḫuntašša An Archaeological Appraisal, Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, StBoT 45 (2001) 711-720
- Yağcı 2001 Yağcı, R., The Importance of Soli in the Archaeology of Cilicia in the Second Millennium, in: É. Jean ve diğereeri (yayımlayanlar), La Cilicie : Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica XIII (Paris 2001) 159-165
- Yiğitbaşıoğlu 1991 Yiğitbaşıoğlu, H., Meydancikkale ve Çevresinde Jeomorfolojik Gözlemler, ANAN I (1991) 235-242
- Zoroğlu 1993 Kelenderis 1991 Yılı Kazısı, 14. KST II (1993) 165vdd.